

جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۴۰۵، دوره ۹ شماره ۲، صص ۱۱۷۲-۱۱۴۵

سنجش و تحلیل اثرات باغداری بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی

(مطالعه موردی: دهستان دزلی شهرستان سروآباد)

سعیدی محمدی^{۱*}، عدنان قادرنژاد^۲، فرید اناری^۳، سروه یعقوبی نیا^۴

۱- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران saadi@pnu.ac.ir

۲. کارشناسی ارشد جغرافیا، دبیر آموزش و پرورش استان کردستان، بیجار، ایران

۳. کارشناسی ارشد جغرافیا، دبیر آموزش و پرورش استان کردستان، مریوان، ایران

۴. کارشناسی ارشد جغرافیا، دبیر آموزش و پرورش استان کردستان، مریوان، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۱۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۴/۰۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۸

چکیده

با نگاهی به جوامع روستایی که مرکزیت فقر در کشورهای در حال توسعه هستند یکی از بزرگترین چالش این جوامع تامین معیشت است. یکی از بهترین روش های تامین معیشت، توسعه اشتغال و افزایش درآمد خانوارهای روستایی، گسترش فعالیت های کشاورزی از قبیل زراعت، باغداری، دامداری می باشد. در این راستا، فعالیت های باغداری در مناطق دارای پتانسیل کافی، یکی از مؤثرترین فاکتورها در معیشت روستاییان محسوب می شود. لذا این تحقیق با هدف تحلیلی بر اثرات باغداری در معیشت پایدار خانوارهای روستایی در دهستان دزلی شهرستان سروآباد انجام گرفت. تحقیق از لحاظ نوع، توصیفی - تحلیلی، از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ گردآوری اطلاعات و داده ترکیبی از روش اسنادی (کتابخانه ای) و پیمایشی است. جامعه ی آماری پژوهش را سرپرستان خانوار های روستایی دهستان دزلی شهرستان سروآباد، تشکیل می دهد با توجه به حجم جامعه ی مورد بررسی که تعداد آن ۲۱۴۹ خانوار بودند با استفاده از فرمول کوکران ۱۶۳ خانوار به عنوان نمونه ی آماری انتخاب شدند و توزیع پرسشنامه در بین آنها در مرحله اول، با استفاده از روش نمونه گیری طبقه ای و در ادامه از تصادفی ساده استفاده شد. یافته های تحقیق با استفاده از نرم افزار SPSS و AMOS نتایج نشان داد که باغداری بر ابعاد معیشت پایدار در شاخص های فیزیکی بیشترین تاثیر و در شاخص انسانی کمترین تاثیر را دارد و همچنین در بررسی مقایسه ای شاخص های معیشت پایدار بین شاخص ها تفاوت معنی داری وجود دارد که با توجه به سطح معنی داری نتایج رگرسیون شاخص های انسانی و فیزیکی معیشت پایدار را پیش بینی کرده اند. با توجه به شاخص بتای به دست آمده شاخص طبیعی بیشترین درصد را در پیش بینی معیشت پایدار داشته است و تحلیل مسیر نشان داد همه ی ابعاد معیشت پایدار به خوبی برازش شده اند.

واژه های کلیدی: باغداری، معیشت پایدار، روستای دزلی، شهرستان سروآباد

امروزه فقر در جوامع روستایی از چالش های مهم است که ذهن بسیاری از صاحب نظران مسائل توسعه ی روستایی را به خود معطوف کرده است (جمشیدی و خاتون آبادی، ۱۳۹۱: ۸۱). از طرفی مبارزه با فقر شرط اساسی جهت دستیابی به توسعه ی پایدار روستایی است. یکی از راهکارهای کاهش فقر روستایی توسعه ی رونق فعالیتهای کشاورزی در این نواحی است (جمعه پور و کیومرث، ۱۳۹۱: ۸۹) البته با توجه به اینکه هر ساله به دلیل مصرف بی رویه سموم و مواد شیمیایی در کشاورزی، نه تنها خسارت ها کمتر نشده است بلکه سطح آلودگی افزایش یافته و فرایند تولید با مشکلات عدیده ای روبرو شده است. (کار پیشه، ۱۴۰۲: ۲۳۹) لذا آنچه که از کشاورزی مد نظر است از نوع پایدار آن در نواحی روستایی می باشد

رویکرد معیشت پایدار از بستر نظریه ی گسترده ی توسعه ی روستایی، برخاسته است این رویکرد، در دهه ی ۱۹۸۰ به عنوان یک رویکرد جدید در مبحث توسعه ی روستایی و با هدف کاهش و ریشه کنی فقر روستایی مطرح شد. معیشت پایدار روستایی، از جمله رویکردهایی است که سعی دارد مشکل فقر روستایی و آسیب پذیری خانوارها را بر محوریت انسان حل کند (مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰: ۵۵). رویکرد معیشت پایدار به فعالیت های توسعه کمک می کند که مردم محور (تمرکز روی اولویتهای مردم فقیر)، پاسخگو و مشارکتی (گوش دادن و پاسخ به اولویت های معیشتی شناسایی شده از سوی خود مردم فقیر)، چند سطحی (کار در سطوح مختلف برای کاهش فقر)، هدایت شده (با کمک بخش های دولتی و خصوصی (پویا) پاسخ انعطاف پذیر به مردم در شرایط گوناگون (و پایدار) ایجاد توازن اقتصادی، نهادی و پایداری اجتماعی و زیست محیطی باشند (مطیعی لنگرودی و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۶)

بخش کشاورزی از اهمیت ویژه ای در اقتصاد ایران برخوردار است و یکی از بخش های کلیدی در اقتصاد کشور محسوب می شود. این بخش به مثابه بخش محوری در رشد و توسعه اقتصادی و بخش راهبردی در تأمین نیازهای غذایی جمعیت رو به رشد است. بخش کشاورزی از اهمیت بسیاری در برنامه های توسعه برخوردار بوده و از این بخش در برنامه های دوم و سوم توسعه به عنوان محور توسعه نام برده شده است جدا از روندهای کلی مؤثر بر بروز فقر در روستاهای کشور، چالش های اقتصادی نظیر فرصت های محدود اشتغال، دسترسی محدود به سرمایه و نقدینگی به منظور افزایش توان تولید و بکارگیری فناوری نوین در بخش کشاورزی سبب شده است تا این مشکل اساسی به عنوان “بحران پایدار” تداوم یابد. کشاورزی در ساختار روستا به عنوان یک زیر سیستم اساسی از سیستم روستایی، اقتصاد روستا را تشکیل می دهد و به سیستم روستا حیات می بخشد (مطیعی لنگرودی و شمسایی، ۱۳۸۶: ۸۸)

چنانچه از مهمترین و تأثیر گذارترین بسترهای پیشبرد اهداف توسعه در نواحی روستایی به خصوص در کشورهای در حال توسعه، شناخت وضعیت معیشت خانوارها و میزان دسترسی آنها به سرمایه های معیشت است (بریمانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۹۵).

بنابراین، کمک واقعی برای فقر روستایی، دستگیری حمایتی از آنها نیست؛ بلکه تحول در شیوه ی معیشت آنهاست. برای کاهش مشکلات فوری معیشتی در مناطق روستایی، باید اقداماتی زیربنایی در جهت تدوین روش های جدید سازماندهی فعالیت ها، تنوع شغلی و بهره برداری از منابع با رویکرد آینده نگری صورت گیرد؛ زیرا که جوامع روستایی امروزی عمدتاً با ویژگی های مانند فقر اطلاعاتی، مهارت های پایین، فرهنگ کارآفرینی ضعیف و نابرابری های قومی و قبیله ای روبه رو هستند که تأثیر به سزایی در ناپایداری معیشتی آنها دارد. به همین جهت، چالش های راهبردی عمده پیش روی این جوامع در جهت رسیدن به معیشت پایدار روستایی شامل: تنوع بخشی معیشتی، برقراری ترکیب مناسب باین سرمایه های معیشتی در مناطق روستایی، تقلیل منابع معیشتی و انطباق شیوه فعالیت باتوان محیط زیست، تحلیل سطح آسیب پذیری محیط زیست است (کان، ۲۰۰۹: ۱۳).

با نگاهی به جوامع روستایی که مرکزیت فقر در کشورهای در حال توسعه هستند یکی از بزرگترین چالش این جوامع تامین معیشت است که در اینجا یکی از بهترین روش های توسعه اشتغال و افزایش درآمد خانوارهای روستایی، گسترش فعالیت های کشاورزی از قبیل زراعت، باغداری، دامداری و ... می باشد. در این راستا، فعالیت های باغداری در مناطق دارای پتانسیل کافی، یکی از مؤثرترین فاکتورها در معیشت روستاییان محسوب می شود به بیان دیگر، برای ایجاد و دستیابی خانوارهای روستایی به یک معاش پایدار، می بایست در ابتدا وضعیت موجود مورد مطالعه و بررسی دقیق قرار گیرد و در این بررسی می بایست نقطه نظرات و دیدگاه های سرپرستان این خانوارها، لحاظ گردد. لذا با توجه به اینکه معیشت اکثر خانوارهای روستایی شهرستان سروآباد وابسته به تولید و برداشت محصولات باغداری می باشد، این محصولات می توانند نقش سازنده ای در بهبود معیشت روستاییان آن داشته باشد. در این محدوده با توجه به شرایط اقلیمی سطح زیر کشت برای باغداری بخصوص درخت گردو می تواند تأثیر گذار باشد. هر چند که در چند سال اخیر با ایجاد باغهای میوه تقریباً نوع باغداری سنتی قدیمی منطقه تغییر کرده و به شیوه ی منظم و مکانیزه تر در این منطقه باغداری صورت می گیرد. در این راستا تحقیق حاضر به دنبال پاسخگویی به سوالات اساسی ذیل است:

- باغداری تا چه اندازه بر معیشت پایدار خانوارهای روستایی دهستان دزلی تأثیر گذار است؟

- کدام یک از ابعاد معیشت پایدار، بیشترین تأثیر و کدامیک کمترین تأثیر را از باغداری پذیرفته است؟

۲- چهارچوب نظری

اقتصاد روستایی، باغداری

روستا و اقتصاد روستایی با کشاورزی ارتباط زیادی دارد، تا آنجا که این نزدیکی را در تعاریف ارائه شده از روستا نیز می توان شاهد بود (جوان و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۸). کشاورزی از قدیمی ترین شکل فعالیت اقتصادی و تولیدی جامعه است (طالب، ۱۳۸۹: ۲۲۴). و نقش آن در توسعه و ثبات اقتصادی سیاسی و بین المللی کشورها انکار ناپذیر است (کلار، ۲۰۰۹: ۲۲) به طوری که تأمین کننده سرمایه برای سایر بخش های اقتصادی، فروش محصولات به بازارهای جهانی و افزایش درآمدهای ارزی (شکوری، ۱۳۸۴: ۱۴). و یک بخش مهم اقتصادی جهت توسعه و کاهش فقر در مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه بوده و تأمین کننده مواد خام و نیروی کار ارزان برای بخش صنعت می باشد با این وجود، در حال حاضر وضعیت اقتصاد روستاها به خصوص در کشورهای در حال توسعه روند نزولی به خود گرفته است، به طوری که جابه جایی و مهاجرت های گسترده روستاییان به شهرها، گسترش فقر و بیکاری، عدم امنیت غذایی، قرار گرفتن عمده جمعیت روستایی در حاشیه و مواردی از این دست نشان می دهد که در عمل، اهداف حیاتی توسعه مبنی بر افزایش پایدار درآمد، گسترش اشتغال های تولیدی و برقراری متعادل تر منافع ناشی از رشد در مناطق روستایی با شکست مواجه شده است (قدیری معصوم و همکاران، ۱۳۸۹: ۵۱).

افزایش تولیدات کشاورزی با استفاده بی رویه از کودهای شیمیایی و تأکید بر رشد اقتصادی باعث برهم خوردن تعادل زیست بوم های طبیعی و زراعی شده و با کاهش پایداری طبیعت و نظام های زراعی، به تزلزل تعادل بوم شناختی، اقتصادی و اجتماعی جوامع روستایی انجامیده و ناپایداری آنها را رقم زده است (فراهانی، ۱۳۸۵: ۳). از دلایل عمده ضعف ساختاری روستاها و همین طور روستاهای کشور ایران مشکلات اقتصادی آنهاست (سعیدی، ۱۳۸۸: ۹۳). و علت به وجود آمدن این ضعف اقتصادی در نواحی روستایی نابرابری در تولیدات و فرصتهای کاری و منابع مالی اندک نابرابری فرصت های سرمایه گذاری در بخش صنعت و کشاورزی (پتر، ۲۰۰۴: ۷). و انجام سرمایه گذاری ها اندک در بخش کشاورزی و نداشتن تنوع در فعالیت ها است که تبلور آن را می توان در عدم تنوع مشاغل، پایین بودن سطح اشتغال، پایین بودن میزان تولید و بهره وری در بخش کشاورزی، پایین بودن دستمزدها، ناپایداری فعالیت های اقتصادی و در نتیجه فقر و عقب ماندگی و ناپایداری روستاها در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی دانست (کریستون، ۲۰۰۵: ۲۴۲).

امروزه، توسعه بخش های غیرکشاورزی و تنوع بخشی به فعالیت ها در روستاها راه حل اساسی توسعه روستایی در بسیاری از جوامع است. برای مثال در کشور چین از پایان دهه ۱۹۷۰ تنوع اقتصادی در مناطق روستایی شروع شد و اثرات اقتصادی مهمی در فعالیت های تولیدی این مناطق داشت برای مثال در منطقه مغولستان داخلی سیاست های

¹ Clare

² Peter

کشاورزی بر محور خود کفایی استوار بود و اقتصاد روستایی بشدت زیر سلطه کمون خلق چین بود (دمورگر و همکاران، ۲۰۱۰: ۳۳). اما در نتیجه گسترش بیابان زایی و تأثیر باد بر استپها و مراتع در این منطقه، ذرات نرم و مواد آلی خاک سطحی دچار فرسایش شدند و اراضی دایر به اراضی بایر مبدل گردید (ژو، ۱۹۹۳: ۲۷۴). بنابراین دولت چین کشاورزان را به حفاظت از خاک در مناطقی که در معرض فرسایش شدید بادی قرار دارند، تشویق و توصیه به کشت گیاهانی می کند که مانع از فرسایش خاک می شوند به و این امر فرصت مناسبی برای خانوارهای روستایی جهت تنوع فعالیت های درون مزرعه ای و فعالیت های خارج از مزرعه ای فراهم می آورد و عاملی برای از بین بردن سلطه کمون خلق چین و استقلال روستاییان به شمار می رود (دمورگر و همکاران، ۲۰۱۰).

رویکرد معیشت پایدار

رویکرد معیشت پایدار در اواخر دهه ۱۹۸۰ به عنوان رویکردی جدید به توسعه روستایی و با هدف کاهش و ریشه کنی فقر روستایی مطرح گردید. در رویکرد مذکور، بر طرز تفکری جامع درباره کاهش فقر و توسعه روستایی تأکید شده است (کرنی و لیتوینف، ۱۹۹۸؛ کراتز و لاس، ۲۰۰۶؛ ۱۲ دیردن، ۲۰۰۹: ۱۳) در فرهنگ آکسفورد، معیشت پایدار وسیله ای حمایتی تعریف شده است که صرفاً برای مصرف و درآمد نیست، بلکه وسیله ای برای زندگی ایمن محسوب می شود. اولین بار چمبرز در دهه ۱۹۸۰ این مفهوم را مطرح کرد و کمیسیون جهانی توسعه و محیط زیست آن را به رسمیت شناخت. مفهوم مهم و مرکزی در ایده معیشت پایدار، ایمنی معیشت است که کمیسیون جهانی توسعه و محیط زیست آن را این گونه تعریف کرده است: "معیشتی که به عنوان ذخایر کافی و جریانی از غذا و پول نقد تعریف شده است که برای تأمین نیازهای اساسی ضروری اند. منظور از امنیت نیز ایمنی مالکیت یا دسترسی به منابع و فعالیت های درآمدزا است که ذخایر و دارایی هایی را برای خشتی کردن خطر یا بهبود منابع تولید برای خانوار شامل می شود. امنیت معیشت پایدار را می توان از طریق مالکیت زمین، ماهیگیری، شکار، استخدام پایدار با حق الزحمه کافی یا مجموعه ثانوی از فعالیت ها در روستاهای مختلف به دست آورد (شن، ۲۰۰۹: ۸). معیشت پایدار دارای ابعاد مختلف زیست محیطی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و نهادی است (هولدن، ۲۰۰۹: ۳۲).

¹ Demurger et al

² Zhu

³ Holden

شکل ۱. ابعاد معیشت پایدار

مرجع: (قیداری، صادقلو و شکوری فرد، ۱۳۹۵).

یکی از راه های ناگزیر پیشرفت و جلوگیری از افزایش فقر روستاییان، توجه به وضعیت معیشتی خانوار روستایی است. فقر روستایی یکی از مشکلات دوره کنونی به شمار می رود (نجفی و حیاتی، ۱۳۹۱: ۱۰۲).

از عوامل عمده فقر روستاییان می توان به عوامل اقتصادی، کشاورزی، شغلی، روابط اجتماعی و میزان مشارکت اقتصادی اشاره کرد. در میان کشاورزان، افزایش بار تکفل و نیز کاهش دارایی های خانوار نقش زیادی در افزایش شانس فقیر شدن خانوار نسبت به سایر متغیرهای جمعیتی و جغرافیایی ایفا می کنند (عزیزی خالخیلی و زمانی، ۱۳۹۲: ۲۱۳).

با در نظر گرفتن اهمیت و نقش تأثیرگذاری که معیشت پایدار در زندگی خانوار روستایی دارد، همچنین افزایش نرخ بیکاری در بین جوامع روستایی و عدم توانایی برآورده ساختن نیازهای اولیه زندگی که ناشی از نبود یک معاش پایدار است، توجه به این موضوع از ضروریات است. مدامی که زندگی خانوار روستایی با چالش فقر در پی نبود حداقل استانداردها برای زندگی مواجه شود، موجب تحت الشعاع قرار گرفتن تمام ابعاد زندگی آنان می شود (نوروزی و حیاتی، ۱۳۹۴: ۱۲۸).

مشکلات وسیعی در سطح گسترده از جمله مسائل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و روانی بوقوع می پیوندد. از این رو توجه به برقراری یک معاش پایدار در سطح خانوار روستایی باید در الویت ویژه های قرار گیرد واقعیت آن است که برای ایجاد و دستیابی خانوارهای کشاورز به یک معاش پایدار، میبایست در ابتدا وضعیت موجود مورد مطالعه و بررسی دقیق قرار گیرد و در این بررسی می بایست نقطه نظرات و دیدگاه های سرپرستان این خانوارها، لحاظ گردد. از سوی دیگر سازه هایی که قادرند در معیشت خانوارهای

کشاورز و در پایداری آن تأثیرگذار باشند، باید مورد شناسایی و مطالعه قرار گیرد بنابراین مدل مفهومی تحقیق به صورت نمودار ذیل مطرح می گردد.

پیشینه تحقیق

با توجه به تازگی موضوع پژوهشهای اندکی در رابطه با موضوع مورد مطالعه انجام گرفته اما پژوهشهایی که به نوعی با موضوع مورد مطالعه در ارتباط هستند در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. پیشینه داخلی پژوهش

مؤلف/مؤلفان	عنوان پژوهش	نتایج
شریفی و همکاران (۱۳۹۶)	بررسی وضعیت سرمایه های معیشت و پایداری آنها در خانوارهای روستایی (مورد مطالعه: بخش مرکزی شهرستان دنا)	نتایج تحقیق نشان داد که در بین ۵ سرمایه ی معیشت، ۳ سرمایه ی اجتماعی، سرمایه ی انسانی و سرمایه ی فیزیکی از نظر پایداری در حد متوسط و ۲ سرمایه ی مالی و طبیعی در وضعیت ناپایداری بالقوه (ضعیف) قرار دارند.
سجاسی قیداری و همکاران (۱۳۹۴)	سنجش سطح دارایی های معیشتی در مناطق روستایی با رویکرد معیشت پایدار (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان تایباد)	نتایج به دست آمده نشان می دهد که بین روستاهای مورد مطالعه از نظر برخورداری از دارایی های معیشتی تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین، نتایج آزمون فریدمن نشان می دهد که سهم دارایی اجتماعی با میانگین رتبه ۳٫۵۹ در مقایسه با سایر دارایی ها در باین روستاهای مورد مطالعه بیشتر است که نشان از یکپارچگی، همبستگی و انسجام اجتماعی در بین روستاهای مورد مطالعه است.
اصغری لقمجانی و همکاران (۱۳۹۵)	نقش محصولات استراتژیک در معیشت خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: کشت پسته در شهرستان سیرجان)	نتایج تحقیق مؤید آن است که در روستاهای شهرستان سیرجان، بین میزان محدودیت های تولید پسته و سطح مطلوبیت معیشت، رابطه معناداری وجود دارد و تولید پسته در این شهرستان، سبب افزایش درآمد، بالا رفتن قدرت خرید و بهبود معیشت خانوارهای روستایی شده است.
نوروزی و حیاتی (۱۳۹۴)	بررسی سازه های مؤثر بر معیشت پایدار روستایی از دیدگاه کشاورزان استان کرمانشاه	نتایج این مطالعه لزوم اتخاذ نگرشی چند بعدی و تمام گرایانه توسط برنامه ریزان و مجریان برنامه های توسعه روستایی و کشاورزی به منظور ارتقاء و پایدار نمودن معیشت جامعه کشاورزی را به عنوان یک ضرورت، مورد تأکید قرار می دهد.
صادق زاده و همکاران (۱۳۹۳)	تحلیل سطوح دارایی های پایداری نظام شالیکاری شهرستان رشت	یافته ها نشان داد در میان پنج سرمایه ی معیشت پایدار (فیزیکی، انسانی، اجتماعی، مالی و طبیعی) سرمایه ی انسانی در شهرستان رشت از بالاترین

سطح برخوردار است. همچنین به ترتیب سرمایه های فیزیکی، اجتماعی، مالی و طبیعی در سطوح بعدی قرار گرفتند.		
یافته های آنها نشان داد دارایی های انسانی، طبیعی، مالی به طور قابل توجهی در راهبردهای معیشت تأثیر دارند.	نقش دارایی های معیشت در راهبردهای مناسب معیشت	هوا و همکاران ^۱ (۲۰۱۷)
نتایج تحقیق آنها نشان داد داشتن یک خانه تجاری قابل قبول، تنوع درآمد، سطح تحصیلات، جبران خسارت و سرمایه اجتماعی، عوامل عمده ای بودند که بر ظرفیت پاسخگویی کشاورزان زمین از دست داده تأثیر می گذاشتند	ارزیابی آسیب پذیری معیشت کشاورزان زمین از دست داده در مناطق حاشیه شهر در جیان چین	هوانگ و همکاران ^۲ (۲۰۱۵)
نتایج آنها نشان داد سرمایه های طبیعی و انسانی همبستگی مثبتی با راهبرد معیشت مزرعه دارد، در حالی که سرمایه های مالی و اجتماعی تسریع دهنده ی فعالیت های خارج از مزرعه بودند.	سنجش حساسیت راهبرد معیشت به سرمایه ی معیشت در مناطق کوهستانی بالادست رودخانه ی مین جیانگ	فانگ و همکاران ^۳ (۲۰۱۴)
نتایج نشان داد که جامعه نارپوا، آسیب پذیرتر از سایر جوامع به خصوص در رابطه با جمعیت اجتماعی، بهداشت و امنیت آب، فاجعه طبیعی و تغییرات اقلیمی بود. از سوی دیگر کارونی در مقایسه با سایر شاخص های آسیب پذیری معیشت، به استثنای امنیت غذایی، بیشتر آسیب پذیر بود	توسعه و آزمون کاربرد شاخص آسیب پذیری معیشت برای کشاورزی و جوامع وابسته به منابع طبیعی در کشورهای در حال توسعه	شاه و همکاران ^۴ (۲۰۱۳)

۳- روش پژوهش

با این تحقیق از لحاظ نوع، توصیفی - تحلیلی، لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ گرد آوری اطلاعات و داده ترکیبی از روش اسنادی (کتابخانه ای) و پیمایشی است. در این تحقیق برای جمع آوری اطلاعات از روش اسنادی - کتابخانه ای و روش میدانی بر اساس شاخص های موجود استفاده شده است. در شیوه کتابخانه ای با کمک اسناد موجود (کتابها، مقالات و گزارش ها) به بسط و تبیین نظری مسأله پرداخته و در نهایت، لیستی از شاخص ها و متغیرهای تحقیق، استخراج شد که در مرحله مطالعه میدانی از طریق یک پرسشنامه در سطح خانوار روستا و یک پرسشنامه در سطح دهیاری های روستا های مورد مطالعه در چهارچوب طیف لیکرت عملیاتی شده است. با توجه

¹ Hua et al

² Huang et al

³ Fang et al

⁴ Shah et a

به جامعه‌ی مورد بررسی که تعداد آن ۸۴۰ خانوار بودند و در این پژوهش با استفاده از فرمول کوکران ۱۶۳ خانوار به عنوان نمونه‌ی آماری انتخاب شدند که پرسشنامه در بین نمونه‌ی آماری مشخص شده با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده و طبقه‌ای توزیع شدند. (جدول ۲)

جدول ۲: روستاهای مورد بررسی و تعداد پرسشنامه‌های تخصیص یافته

اسم روستاها	تعداد خانوار	(تعداد پرسشنامه)
دزلی	۷۰۱	۳۵
دمیو	۵۵۰	۳۰
ذلکه	۲۸۰	۲۴
ذکریان	۹۵	۱۹
دره ناخی	۱۱۱	۱۵
درکه	۴۲۵	۳۰
مجموع=۴	۲۱۴۹	۱۶۳

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

روایی پرسشنامه از نظر چند نفر از اساتید و صاحب‌نظران امر توسعه روستایی مورد تایید واقع شده و میزان پایایی با استفاده از آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۸۴ مورد تایید واقع گردید. یافته‌های تحقیق با استفاده از نرم افزار SPSS در دو سطح آمار توصیفی و آمار استنباطی صورت پذیرفت که در سطح آمار توصیفی از شاخصه‌های درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار و در سطح آمار استنباطی از آماره تی تک نمونه‌ای و تحلیل واریانس استفاده شده است. در ادامه به منظور سنجش اثرات باغداری در معیشت پایدار خانوارهای روستایی از شاخص‌ها و گویه‌های زیر استفاده شده است.

جدول ۳: شاخص ها و گویه ها بررسی اثرات باغداری بر معیشت پایدار خانوار های روستایی روستای دزلی

ابعاد	شاخص	گویه
اجتماعی و فرهنگی	مشارکت اجتماعی	مشارکت در فعالیت های همیاری با سایر روستاییان، علاقه مندی به مشارکت در تصمیم گیری و فعالیت های اجرایی در روستا، علاقه مندی به انجام فعالیت های اقتصادی مشارکتی با روستاییان، مشارکت در تشکل های صنفی (تعاونی ها و غیره)، علاقه مندی به در اختیار قرار دادن تجربه کاری برای روستاییان
	همبستگی و انسجام اجتماعی	یکپارچگی اجتماعی در بین روستاییان، وجود روحیه تعاون و همکاری با روستاییان، وجود ارتباطات خانوادگی فامیلی در بین روستاییان، پایین بودن سطح اختلاف اجتماعی در روستا
	امنیت اجتماعی	پایین بودن جرم در روستا، ناامن بودن روستا به لحاظ محیط سرمایه گذاری، پایین بودن درگیری های قومی و قبیله ای گروهها در روستا
	تعلق خاطر	ترجیح دادن زندگی در محیط روستا نسبت به شهر، تمایل بالا به ماندگاری در روستا، ترجیح راه اندازی کسب و کار در روستا نسبت به شهر
	نیروی انسانی	تعداد جمعیت روستا، تعداد جمعیت جوان روستا، نرخ رشد جمعیت در پنج سال اخیر
انسانی	نیروی کار	جمعیت فعال روستایی، جمعیت شاغل روستایی، وجود نیروی کار ارزان و کارآمد در روستا
	افراد با تجربه	وجود افراد با سابقه فعالیت های کشاورزی، وجود افراد با سابقه فعالیت های دامداری
	افراد با سواد	نسبت افراد دانشگاهی در روستا، نسبت زنان تحصیل کرده به کل جمعیت زنان، درصد باسوادی در سطح روستا
	زمین کشاورزی	وجود زمین های حاصلخیز کشاورزی، مساحت کل اراضی روستا به هکتار، مساحت کل ارضی باغی روستا به هکتار
زیست محیطی	دامپروری	تعداد دامپروری ها در روستا، تعداد دام های سبک در روستا، تعداد دام های سنگین در روستا
	دسترسی به منابع طبیعی	دسترسی آسان و گسترده به زمین، دسترسی آسان و گسترده به آب، نبود مقدودیت های مکانی برای توسعه فعالیت
	بهداشت محیطی	نبود آلودگی های مقياي (صوتي)، امکان دفن و دفع زباله و پسماند راحت
	وجود چشم اندازهای متعدد طبیعی	وجود فضای سبز روستایی، وجود هوای صاف و آسمان آبی در محیط روستا، بازبودن افن دید و منظر در محیط روستا

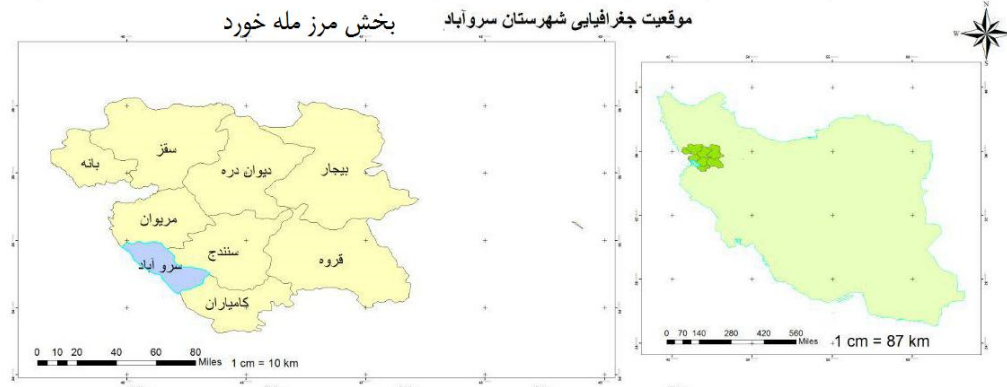
روستا	برخورداری از زیر ساخت های اساسی	برخورداری روستا از امکانات اولیه (آب، برق، گاز)، دسترسی به اینترنت، تلفن، تلفن همراه
	برخورداری از خدمات اجتماعی	دسترسی به خدمات آموزشی (ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان)، دسترسی به خدمات بهداشتی (خانه بهداشت)
	سهولت دسترسی	وجود راههای ارتباطی و جاده مناسب، دسترسی آسان به روستاهای اطراف و شهر، امکان آسان به بازاررسانی تولیدات و محصولات روستایی، دسترسی راحت به وسایل حمل و نقل و جابه جایی
	برخورداری از ابزارهای اولیه فعالیت	وجود ادوات کشاورزی در روستا، وجود تعمیرگاه ماشین آلات
	وجود فضای مسکونی مناسب	چندکارکردی بودن فضای مسکونی (امکان انجام چند فعالیت به صورت همزمان)، عدم مزاحمت فعالیت ها به زندگی خانوار، امکان مقیم کار در کنار مقیم زندگی
شهر	نهادهای دولتی	حمایت دولت از محیط های روستایی، اولویت دادن به روستاییان در ارائه خدمات بانکی و اعتباری، تشویق دولت به انجام فعالیتهای اقتصادی در روستا
	نهادهای محلی	حمایت مدیریت محلی (دهیاری، شورا) از فعالیتهای اقتصادی، همراهی اعضای خانواده در صورت راه اندازی کسب و کار جدید در روستا، نبود مخالفت های اجتماعی در روستا در صورت راه اندازی کسب و کار جدید، وجود تعاونی های محلی

منابع صادقی و همکاران (۱۳۸۹)؛ سلمانی (۱۳۹۰) زاد صالحی و همکاران (۱۳۹۰)؛ پور میدانی و همکاران (۱۳۹۰). هوا و همکاران (۲۰۱۷) فانگ و همکاران (۲۰۱۴)

۴- قلمرو جغرافیایی پژوهش

در شهرستان سروآباد یکی از شهرستان های استان کردستان است که در غرب این استان واقع شده است. این شهرستان با موقعیت ۴۶ درجه و ۴ دقیقه تا ۴۶ درجه و ۴۳ دقیقه طول شرقی و ۳۵ درجه و ۳ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۲۵ دقیقه عرض شمالی از شمال به شهرستان مریوان، از شرق به شهرستان سنندج و از جنوب به شهرستان کامیاران محدود می شود (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). شکل شماره ۱

منطقه ی مورد مطالعه در این پژوهش دهستان دزلی در بخش اورامان شهرستان سروآباد در استان کردستان ایران است. این محدوده در نقطه ی صفر مرزی واقع شده است که به دلیل موقعیت استراتژی این مرز از لحاظ سیاسی از اهمیت بالایی قرار دارد.

شکل ۳: تقسیمات جغرافیایی و سیاسی منطقه ی مورد مطالعه

منبع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

۵- یافته‌ها و بحث

در این قسمت پس از گردآوری داده‌ها و اطلاعات با استفاده از آمار توصیفی که شامل شاخص‌های فراوانی، درصد فراوانی، نمودار و جداول می‌باشد به توصیف نمونه پرداخته می‌شود. بررسی اطلاعات بدست آمده از پرسشنامه، فراوانی آزمودنی‌ها بر اساس جنسیت و تحصیلات پاسخگویان مطابق جدول و نمودار شماره ۱ می‌باشد.

جدول ۴: توزیع فراوانی مربوط به جنسیت و تحصیلات آزمودنی‌ها

متغیر	فراوانی	درصد	درصد فراوانی	فراوانی تجمعی
جنسیت	مرد	۹۷	۵۹/۵	۵۹/۵
	زن	۶۶	۴۰/۵	۱۰۰/۰
تحصیلات	زیر دیپلم	۵۴	۳۳/۱	۳۳/۱
	دیپلم	۶۹	۴۲/۳	۷۵/۵
	لیسانس و بالاتر	۴۰	۲۴/۵	۱۰۰/۰
	جمع	۱۶۳	۱۰۰/۰	

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

بر اساس نتایج توصیفی نگاره‌ی فوق از ۱۶۳ نفر افراد مورد مطالعه ۹۷ نفر معادل (۵۹/۵) درصد از آزمودنی‌ها دارای جنسیت مرد، ۶۶ نفر معادل (۴۰/۵) درصد جنسیت زن دارند؛ بنابراین با توجه به نمونه‌ی مورد مطالعه بیش‌ترین فراوانی مربوط به آزمودنی‌هایی است که جنسیت مرد دارند. همچنین نتایج توصیفی نگاره‌ی فوق از ۱۶۳ نفر افراد مورد مطالعه ۵۴ نفر معادل (۳۳/۱) درصد از آزمودنی‌ها دارای تحصیلات زیر دیپلم، ۶۹ نفر معادل (۴۲/۳) درصد دارای تحصیلات دیپلم و ۴۰ نفر معادل (۲۴/۵) درصد دارای تحصیلات لیسانس و بالاتر می‌باشند؛ بنابراین با توجه به نمونه‌ی مورد مطالعه بیش‌ترین فراوانی مربوط به آزمودنی‌هایی است که تحصیلات دیپلم دارند

یافته‌های استنباطی

قبل از استفاده از آزمونهای آماری جهت آگاهی از وضعیت نرمال یا غیر نرمال بودن داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف (K-S) استفاده شده که نتایج آن در جدول ذیل ذکر شده است

جدول ۵: نتیجه آزمون نرمال بودن شاخص‌های اثرات باغداری در معیشت پایدار خانوارهای روستایی

نهادی	فیزیکی	طبیعی	انسانی	اجتماعی	
۰/۱۱۴	۰/۱۵۰	۰/۱۱۷	۰/۱۳۴	۰/۱۴۲	آماره Z
۰/۴۶۰	۰/۳۲۴	۰/۲۷۰	۰/۱۸۰	۰/۲۶۴	سطح معنی‌داری
۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۵	مقدار خطا
H₁	H₁	H₁	H₁	H₁	تایید فرضیه
نرمال	نرمال	نرمال	نرمال	نرمال	نتیجه‌گیری

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

با توجه به نتایج جداول فوق چون مقدار سطح معنی‌داری برای تمام مؤلفه‌ها بزرگتر از مقدار خطای ۰/۰۵ است در نتیجه این متغیرها دارای توزیع نرمال بوده و جهت آزمون فرضیات از آزمون‌های پارامتریک استفاده می‌شود.

نتایج حاصل از تحلیل در بررسی بعد اجتماعی در شاخص های (مشارکت اجتماعی، همبستگی و انسجام اجتماعی، امنیت اجتماعی، تعلق خاطر) ارائه شده است با توجه به نتایج این بررسی بیشترین میانگین در شاخص مشارکت اجتماعی است (۴/۱۲) که نشان از تاثیر گذاری این شاخص بر معیشت پایدار روستائیان است هرچند که سایر شاخص ها با توجه به تاییدی و سطح معنی داری هم تاثیر گذار بوده اند ولی بیشترین تاثیر را مشارکت اجتماعی داشته است. می توان دلیل مشارکت اجتماعی را همکاری و صمیمیت بین روستائیان ذکر کرد. و همچنین علاقه مندی افراد روستا به مشارکت در تصمیم گیری درباغدار و شرکت با هم دانست.

جدول ۶: بررسی توصیفی بعد اجتماعی و شاخص های آن در اثرات باغداری بر معیشت پایدار روستائیان

ابعاد	شاخص	میانگین	حداکثر	حداقل	انحراف معیار	ضریب همبستگی	ضریب ارتباط	ضریب پارتال	ضریب معنی داری	تایید
بعد اجتماعی	مشارکت اجتماعی	۲۲	۱۳	۸	۱۲۰	۵/۰۰	۴/۱۲	۲۰۷/۶۹	۰/۰۰۰	تایید
	همبستگی و انسجام اجتماعی	۱۳	۴۷	۶۵	۱۰	۲۸	۳/۰۰	۲/۹۷	۰/۰۰۰	تایید
	امنیت اجتماعی	۶۸	۱۹	۱۲	۴۰	۲۴	۲/۰۰	۲/۵۸	۰/۰۰۰	تایید
	تعلق خاطر	۵	۲۱	۶۱	۷۰	۲/۰۰	۱/۷۹	۶۷/۰۶	۰/۰۰۰	تایید

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

نتایج حاصل از تحلیل در بررسی بعد انسانی در شاخص های (نیروی انسانی، نیروی کار، افراد با تجربه، افراد با سواد) ارائه شده است با توجه به نتایج این بررسی بیشترین میانگین در شاخص نیروی انسانی است (۴/۴۱) که نشان از تاثیر گذاری این شاخص بر معیشت پایدار روستائیان است هرچند که سایر شاخص ها با توجه به تاییدی و سطح

معنی داری هم تاثیر گذار بوده اند ولی بیشترین تاثیر را نیروی انسانی داشته است. می توان دلیل نیروی انسانی را نشان از تعدد جمعیت خانوار های روستا، تعدد جمعیت جوان روستا، خانوار ها در چند سال اخیر دانست .

جدول ۶: بررسی توصیفی بعد انسانی و شاخص های آن در اثرات باغداری بر معیشت پایدار روستائیان

ابعاد	شاخص	میانگین	حداکثر	حداقل	تفاوت	میانگین	حداکثر	حداقل	تفاوت	معنی داری	تایید
انسانی	نیروی انسانی			۹۵	۶۸	۴/۰۰	۴/۴۱	۴/۴۲	۰/۰۰۰	تایید	
	نیروی کار	۱۴	۴۲	۶۶	۱۲	۲۹	۳/۰۰	۶۰/۹۵	۰/۰۰۰	تایید	
	افراد با تجربه	۹	۴۰	۷۴	۳۰	۱۰	۲/۹۵	۸۷/۲۱	۰/۰۰۰	تایید	
	افراد با سواد	۴۶	۵۲	۳۹	۲۶	۴	۲/۳۰	۸۴/۴۶	۰/۰۰۰	تایید	

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

نتایج حاصل از تحلیل در بررسی بعد طبیعی در شاخص های (زمین کشاورزی، دامپروری، دسترسی به منابع طبیعی، بهداشت محیطی وجود چشم انداز های طبیعی) ارائه شده است با توجه به نتایج این بررسی بیشترین میانگین در دسترسی به منابع طبیعی است (۴/۱۲) که نشان از تاثیر گذاری این شاخص بر معیشت پایدار روستائیان است هرچند که سایر شاخص ها با توجه به تایید ی و سطح معنی داری هم تاثیر گذار بوده اند ولی بیشترین تاثیر را دسترسی به منابع طبیعی داشته است. می توان دلیل منابع طبیعی را دسترسی آسان و گسترده به آب، نبود مقدودیت های مکانی برای توسعه فعالیت دانست .

جدول ۷: بررسی توصیفی بعد طبیعی و شاخص های آن در اثرات باغداری بر معیشت پایدار روستائیان

ابعاد	شاخص	مقیاس	واحد	مقیاس	مقیاس	مقیاس	مقیاس	مقیاس	مقیاس	معنی داری	تایید
زیست محیطی	زمین کشاورزی			۶۴	۴۵	۵۴	۱/۰۰	۱/۹۸	۲۵/۳	۰/۰۰۰	تایید
	دامپروری	۴۴		۳۸	۵۵	۲۶	۳/۰۰	۲/۳۸	۱۰/۷۶	۰/۰۰۰	تایید
	دسترسی به منابع طبیعی			۴۱	۶۵	۵۷	۵/۰۰	۴/۱۲	۵۷/۴۹	۰/۰۰۰	تایید
	بهداشت محیطی				۷۹	۸۴	۱/۰۰	۱/۵۱	۴/۱۵	۰/۰۰۰	تایید
	وجود چشم اندازهای متعدد طبیعی	۲۲	۱۳	۸	۱۲۰	۴/۰۰	۴/۰۹		۲۰۷/۶	۰/۰۰۰	تایید

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

نتایج حاصل از تحلیل در بررسی بعد فیزیکی در شاخص های (برخورداری از زیر ساخت های اساسی، برخورداری از خدمات اجتماعی، سهولت دسترسی، برخورداری از ابزار های اولیه فعالیت، وجود فضای مسکونی مناسب) ارائه شده است با توجه به نتایج این بررسی بیشترین میانگین در برخورداری از ابزار های اولیه فعالیت است (۴/۴۱) که نشان از تاثیر گذاری این شاخص بر معیشت پایدار روستائیان است هرچند که سایر شاخص ها با توجه به تایید ی و سطح معنی داری هم تاثیر گذار بوده اند ولی بیشترین تاثیر را برخورداری از ابزار های اولیه فعالیت داشته است. می توان دلیل برخورداری از ابزار های اولیه فعالیت را وجود ادوات کشاورزی در روستا، وجود تعمیرگاه ماشین آلات دانست.

جدول ۸: بررسی توصیفی بعد فیزیکی و شاخص های آن در اثرات باغداری بر معیشت پایدار روستائیان

ابعاد	شاخص	میانگین	حداکثر	حداقل	تفاوت	نسبت	زیاد	کم	نسبت	میانگین	معنی داری	نتیجه
زیاد	برخورداى از زیر ساخت هاى اساسى	۱۳	۴۷	۶۵	۱۰	۲۸	۳/۰۰	۲/۹۵	۶۶/۶۶	۰/۰۰۰	تایید	
	برخورداى از خدمات اجتماعى	۶۸	۱۹	۱۲	۴۰	۲۴	۱/۰۰	۲/۵۸	۶۱/۰۸	۰/۰۰۰	تایید	
	سهولت دسترسی	۵	۲۷	۶۱	۷۰	۱/۰۰	۱/۷۹	۶۷/۰۶	۰/۰۰۰	تایید		
	برخورداى از ابزارهاى اولیه فعالیت				۹۵	۶۸	۴/۰۰	۴/۴۱	۴/۴۷	۰/۰۰۰	تایید	
	وجود فضای مسكونى مناسب	۱۴	۴۲	۶۶	۱۲	۲۹	۳/۰۰	۳/۰۰	۶۰/۹۵	۰/۰۰۰	تایید	

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

نتایج حاصل از تحلیل در بررسی بعد نهادی در شاخص های (نهادهای دولتی و نهادهای محلی) ارائه شده است با توجه به نتایج این بررسی بیشترین میانگین در نهادهای دولتی است (۲/۹۵) که نشان از تاثیر گذاری این شاخص بر معیشت پایدار روستائیان است هرچند که سایر شاخص ها با توجه به تایید ی و سطح معنی داری هم تاثیر گذار بوده اند ولی بیشترین تاثیر را نهادهای دولتی داشته است. می توان دلیل تاثیر نهاد های دولتی را در حمایت دولت از

محیط های روستایی، اولویت دادن به روستاییان در ارائه خدمات بانکی و اعتباری، تشویق دولت به انجام فعالیتهای اقتصادی در روستا دانست

جدول ۹: بررسی توصیفی بعد نهادی و شاخص های آن در اثرات باغداری بر معیشت پایدار روستائیان

ابعاد	شاخص	میانگین	م	نخستین	زیاد	متوسط	ک	م	م	م	نتیجه
نهادهای	نهادهای دولتی	۲/۹۵	۲/۰۰	۱۰	۳۰	۷۴	۴۰	۹	۰/۰۰۰	۸۷/۲۱	تایید
	نهادهای محلی	۲/۳۰	۲/۰۰	۴	۲۶	۳۹	۵۲	۴۶	۰/۰۰۰	۴۶۰/۸۴	تایید

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

بررسی تاثیر باغداری در معیشت پایدار خانوارهای روستایی با استفاده از تی تک نمونه ای (One sample

T test)

باتوجه به توزیع نرمال داده ها از آماره پارامتریک استفاده میشود که به منظور بررسی و پاسخ به شاخص های تاثیر باغداری در معیشت پایدار خانوارهای روستایی از آزمون میانگین یک جامعه استفاده گردید. با استناد به نمرات بدست آمده از نمونه و انجام آزمون T یک نمونه ای نتایج تحلیل در جدول (۳) آمده است. همانطور که مشاهده می شود مقدار p-value یا به عبارتی مقدار Sig که مقدار آن در همه ی ابعاد کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است، چنانچه میانگین نمره شاخص های معیشت پایدار در گروه نمونه که به طور معناداری ($p < 0/000$) از نمره برش ۲۱ بالاتر بود؛ که بیان کننده ی این است که باغداری بر معیشت خانوارهای روستایی تاثیر گذار است همچنانکه در نگاره زیر مشخص است مقدار آماره T در همه ی شاخص ها از ۱/۹۶+ (تی جدول) کوچکتر است و در ناحیه بحرانی آزمون قرار ندارد. از طرفی دو عدد نشان داده شده در ستون مربوط به فاصله اطمینان ۰/۹۵ درصدی در عملکرد مورد انتظار مثبت است و این نشان می دهد که میانگین مقدار آزمون از میانگین جامعه بیشتر است لذا همچنین با توجه به میانگین شاخص ها می توان گفت شاخص های طبیعی و فیزیکی در وضعیت مناسبی نسبت به بقیه ی شاخص ها قرار دارد. لذا اگر ما با توجه به میانگین این دیدگاهها نمره کمتر از ۲ را بحرانی، بین ۲ و ۳ را نامناسب، برابر با ۳ را متوسط، بین ۳ و ۴ را مناسب، بین ۴ و ۵ را خوب در نظر بگیریم، نتیجه کلی بدین صورت قابل تبیین خواهد بود که از نظر تاثیر تاثیر

باغداری در معیشت پایدار خانوارهای روستایی با توجه به میانگین جامعه در وضعیت مناسبی داشته و اثرگذار بوده است.

جدول ۱۰: نتایج بررسی تاثیر باغداری در معیشت پایدار خانوارهای روستایی

ابعاد	میانگین	انحراف معیار	T	P-value	درجه آزادی	نمره برش	فاصله اطمینان ۰/۹۵	
							پایین ترین	بالا ترین
اجتماعی	۲۶/۵۰	۴/۰۳	۱۷/۴۲	۰/۰۰۰	۱۶۲	۲۱	۴/۸۷	۶/۱۲
انسانی	۲۶/۵۷	۴/۲۱	۱۶/۸۹	۰/۰۰۰	۱۶۲	۲۱	۴/۹۱	۶/۲۲
طبیعی	۳۱/۳۹	۶/۶۶	۱۹/۸۹	۰/۰۰۰	۱۶۲	۲۱	۹/۳۶	۱۱/۴۲
فیزیکی	۳۰/۵۷	۵/۰۷	۲۴/۰۸	۰/۰۰۰	۱۶۲	۲۱	۸/۷۹	۱۰/۳۶
نهادی	۲۷/۱۹	۴/۰۱	۱۹/۶۷	۰/۰۰۰	۱۶۲	۲۱	۵/۵۶	۶/۸۱

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

در ادامه آزمون رتبه ای فریدمن برای سنجش بیشترین تاثیر ابعاد در اثرات باغداری بر معیشت پایدار روستائیان دهستان دزلی ارائه شده است. این آماره نشان داد که در سطح خطای ۰/۰۵ تفاوت معنی داری بین ابعاد اثرات باغداری بر معیشت پایدار روستائیان دهستان دزلی وجود دارد که این تفاوت بیشتر در بعد فیزیکی با بیشترین میانگین رتبه مشهود است.

جدول ۱۱: بررسی ابعاد اثر باغداری بر معیشت با استفاده از آماره رتبه ای فریدمن

ابعاد	میانگین رتبه
اجتماعی	۲/۰۸
انسانی	۲/۵۵
طبیعی	۴/۰۹
فیزیکی	۴/۲۲
نهادی	۲/۰۶

متغیر	مقدار آماره خی دو	درجه آزادی	سطح معنی داری
اثرات باغداری بر معیشت پایدار	۳۲۹/۳۸	۴	۰/۰۰۰

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

مقایسه ی شاخص های معیشت پایدار خانوارهای روستایی با استفاده تحلیل واریانس (One-Way ANOVA)

جدول ۱۲: نتایج تحلیل واریانس برای مقایسه ی شاخص های معیشت پایدار خانوارهای روستایی با استفاده تحلیل واریانس

(One-Way ANOVA)

متغیر	مجموع مجذورات	DF	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معنی داری
اجتماعی	بین گروهی	۳	۷۷/۷۸	۵/۱۵	۰/۰۰۲
	درون گروهی	۱۵۹	۱۵/۱۰		
	جمع	۱۶۲			
انسانی	بین گروهی	۳	۵۶/۵۶	۳/۶۸	۰/۰۱۳
	درون گروهی	۱۵۹	۱۵/۳۶		
	جمع	۱۶۲			
طبیعی	بین گروهی	۳	۲۰۸/۵۰	۵/۰۳	۰/۰۰۲
	درون گروهی	۱۵۹	۴۱/۳۹		
	جمع	۱۶۲			
نهادی	بین گروهی	۳	۱۲۹/۶۵	۵/۴۴	۰/۰۰۱
	درون گروهی	۱۵۹	۲۳/۸۱		
	جمع	۱۶۲			
فیزیکی	بین گروهی	۳	۱۰۲/۹۹	۶/۳۹	۰/۰۰۰
	درون گروهی	۱۵۹	۱۶/۱۱		
	جمع	۱۶۲			

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

در برای مقایسه شاخص های معیشت پایدار خانوارهای روستایی آزمون تحلیل واریانس چندمتغیره (ANOVA) به کار گرفته شد با توجه به مقدار آماره F برای عوامل موثر بر شاخص های معیشت پایدار در خانوار های روستایی و کمتری بودن سطح معنی داری از سطح خطای ۰/۰۵ می توان گفت که این تاثیر معنی دار بوده است.

با توجه به میانگین مجذورات به دست آمده در شاخص ها معیشت پایدار خانوارهای روستایی و مقدار F به دست آمده می توان بیان کرد که شاخص فیزیکی بیشترین تاثیر را در بین شاخص های معیشت داشته است و از طرفی دیگر در مقابل در بررسی مقایسه ای این شاخص ها؛ شاخص انسانی دارای کمترین تاثیر و تفاوت بوده است.

برازش مدل رگرسیونی

جدول ۱۳: همبستگی بین متغیرها (شاخص های کفایت رگرسیونی)

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	انحراف معیار خطا	دوربین واتسون
۰/۳۰۰ ^a	۰/۰۹	۰/۰۶	۰/۹۰	۱/۹۹

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

همانطور که در جدول بالا مشاهده می شود همبستگی بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته برابر با ۰/۳۰۰ است. ضریب تعیین ۰/۰۹ بدست آمده است با توجه به اینکه مقدار آماره دوربین واتسون در فاصله استاندارد ۱/۱۹۹ تا ۲/۵ قرار دارد، در نتیجه استقلال باقیمانده ها را نتیجه می گیریم. با توجه به شاخص هایی که عنوان شد مدل از کفایت لازم برخوردار است. در جدول زیر معنی دار بودن رگرسیون بوسیله آزمون F محاسبه شده است.

جدول ۱۴: آماره ی آزمون ANOVA (تحلیل واریانس) برای بررسی رابطه ی متغیر های ملاک با متغیر های پیش بین

مدل	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معنی داری
۱	۱۲/۷۰	۵	۲/۵۴	۳/۰۹	۰/۰۱۱
	۱۲۸/۷۷	۱۵۷	۰/۸۲		
کل	۱۴۱/۴۸	۱۶۲			

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

همانگونه که در جدول (۱۴) مشاهده می شود مقدار F بدست آمده (۳/۰۹) در سطح ۰/۰۱۱ معنی دار است و این مطلب گویای آن است که اولاً رگرسیون معنی دار است و دوم اینکه حداقل یکی از متغیر های مستقل در پیش بینی

متغیر وابسته موثر است. برای فهم این مطلب به ضرایب رگرسیون B و Beta مراجعه می کنیم نتایج این بررسی در جدول (۷) آمده است.

جدول ۱۵: ضرایب رگرسیونی مدل ۱

سطح معنی داری	آماره T	ضریب استاندارد شده	ضریب استاندارد نشده		مدل
		Beta	معمولی		
			انحراف استاندارد	B	
۰/۷۷	۰/۲۹		۰/۵۶	۰/۱۶	مقدار ثابت
۰/۰۳۱	۲/۱۶	۰/۱۷	۰/۰۳	۰/۰۶	اجتماعی
۰/۸۹۶	۰/۱۳	۰/۰۱	۰/۰۳	۰/۰۰	انسانی
۰/۰۰۰	۱۰/۲۳	۰/۷۳	۰/۰۱	۰/۱۷	طبیعی
۰/۰۰۰	-۳/۸۴	-۰/۳۳	۰/۰۲	-۰/۱۰	نهادی
۰/۹۲۴	-۰/۰۹	-۰/۰۰	۰/۰۳	-۰/۰۰	فیزیکی

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

در جدول فوق سطح معنی داری شاخص های معیشت پایدار اجتماعی (۰/۰۳۱) انسانی، (۰/۸۹۶)، طبیعی (۰/۰۰۰)، نهادی (۰/۰۰۰) فیزیکی (۰/۹۲۴)، می باشد که با توجه به سطح معنی داری به دست آمده شاخص های انسانی و فیزیکی معیشت پایدار را پیش بینی نکرده اند. با توجه به شاخص بتای به دست آمده شاخص طبیعی بیشترین درصد را در پیش بینی معیشت پایدار داشته است.

نتایج رگرسیونی تحقیق همبستگی بین شاخص ها را مورد بررسی قرار داد چنانچه در این همبستگی اثرات باغداری بر معیشت خانوار های روستایی با شاخص های اجتماعی، طبیعی و نهادی رابطه داشته ف یعنی این شاخص ها را پیش بینی کرده است و بیشترین درصد پیش بینی هم مربوط به شاخص نهادی و طبیعی است که این نتایج ۰/۴۴ درصد نتایج را پیش بینی می کند.

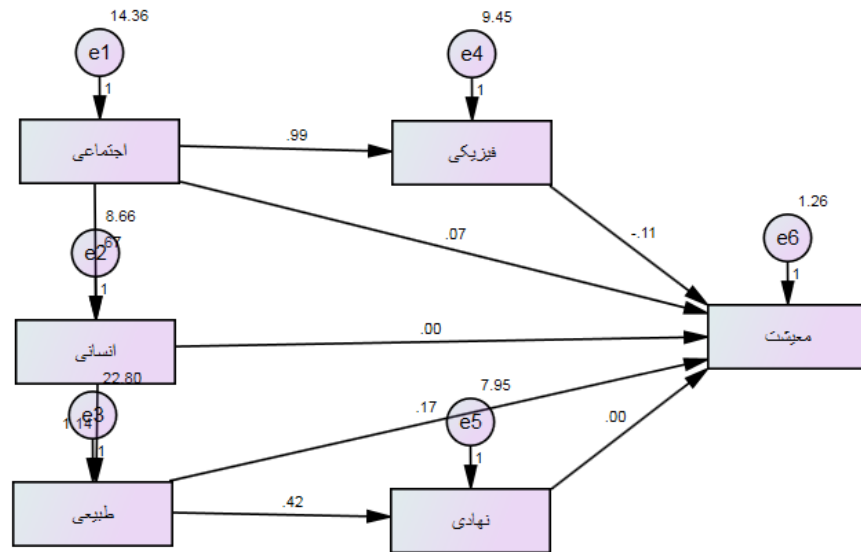
شاخص برازش مدل اندازه گیری پژوهش با استفاده از AMOS

جدول ۱۶: شاخص های برازندگی الگوی نهایی

شاخص ها	نام شاخص	اختصار	نتایج	برازش قبول
شاخص های برازش مطلق	نیکویی برازش	GFI	۰/۹۲	بیشتر از ۰/۹۰
	نیکویی برازش اصلاح شده	AGFI	۰/۸۴	بیشتر از ۰/۸۰
شاخص برازش تطبیقی	برازش هنجار نشده	NNFI	۰/۹۰	بیشتر از ۰/۹۰
	برازش هنجار شده	NFI	۰/۹۳	بیشتر از ۰/۹۰
	برازش تطبیقی	CFI	۰/۹۸	بیشتر از ۰/۹۰
	برازش نصبی	RFI	۰/۹۱	بیشتر از ۰/۹۰
	برازش افزایشی	IFI	۰/۹۰	بیشتر از ۰/۹۰
	ریشه میانگین مربعات	RMSEA	۰/۰۵	کمتر از ۰/۸
شاخص های برازش				

با توجه به نتایج جدول (۹) می توان استنباط کرد که شاخص برازش تحقیق در شرایط مناسبی قرار دارد به طوریکه شاخص نیکویی برازش (۰/۹۲) نیکویی برازش اصلاح شده (۰/۸۴) برازش هنجار نشده (۰/۹۰)، برازش هنجار شده (۰/۹۳) برازش تطبیقی (۰/۹۸) برازش نصبی (۰/۹۱) برازش افزایشی (۰/۹۰) ریشه میانگین مربعات (۰/۰۵) می باشد؛ و می توان گفت که مدل مفهومی پژوهش تایید شده است.

نتایج این جدول نشان داد با توجه به مقدار های استخراج شده از مدل و سطح تایید آن ها در مدل می توان بیان کرد که شاخص های تحقیق می توانند به عنوان مدلی شاخص در معیشت پایدار خانوار های روستایی تاثیر گذار باشند

شکل ۳: مدل برازش تحقیق با استفاده از AMOS

مرجع: (نویسندگان، ۱۴۰۲)

۶- نتیجه گیری

راهبردهای معیشتی ترکیبی از فعالیت ها هستند که مردم برای دستیابی به اهداف خود که همان امرار معاش است انتخاب می کنند راهبردهای معیشتی ممکن است شامل استفاده از منابع طبیعی برای کسب درآمد، مهاجرت و ارسال وجوه، فعالیت های خارج از مزرعه، مقرری و حقوق بازنشستگی و ... باشد؛ بنابراین، انتخاب راهبرد یک فرایند پویا است. نتایج همواره راهی برای ارزیابی پایداری معیشت هستند. پیامدهای معیشتی دستاوردها و خروجی های اقدامات معیشتی است. پیامدها می تواند در ایجاد انگیزه در تعیین فعالیت ها کمک کند در نهایت باید توجه داشت که معیشت در بسترهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی شکل گرفته است که تغییرات زمینه معیشت ممکن است موانعی در امرار معاش موجود ایجاد کرده و یا فرصت های جدیدی را خلق کند؛ بنابراین این تحقیق در راستای بررسی اثرات باغداری در معیشت پایدار خانوارهای روستایی (مطالعه موردی دهستان دزلی شهرستان سروآباد) انجام شد. در این پژوهش با استفاده از روش های کمی و کیفی شاخص های معیشت پایدار و تاثیر باغداری بر آن مورد بررسی قرار گرفتند نتایج تحقیق در دو سطح توصیفی و استنباطی مورد بررسی قرار گرفت در سطح استنباطی با استفاده از میانگین یک جامعه نتایج نشان داد که سطح معنی داری در همه ی ابعاد کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است که بیان کننده ی این است که

باغداری بر معیشت خانوار های روستایی تاثیر گذار است همچنین مقدار آماره T در همه ی شاخص ها از ۱/۹۶+ (تی جدول) کوچکتر است و در ناحیه بحرانی آزمون قرار ندارد؛ و شاخص های توسعه پایدار بر باغداری اثر گذار بوده اند. همچنین در بررسی تفاوت شاخص های معیشت پایدار خانوار های روستایی که با استفاده از میانگین چند جامعه مورد بررسی قرار گرفت با توجه به مقدار آماره F برای عوامل موثر بر شاخص های معیشت پایدار در خانوار های روستایی و کمتری بودن سطح معنی داری از سطح خطای ۰/۰۵ می توان گفت که این تاثیر معنی دار بوده است. که با توجه به میانگین مجذورات به دست آمده در شاخص ها معیشت پایدار خانوارهای روستایی و مقدار F به دست آمده می توان بیان کرد که شاخص فیزیکی بیشترین تاثیر را در بین شاخص های معیشت داشته است و از طرفی دیگر در مقابل در بررسی مقایسه ای این شاخص ها شاخص انسانی دارای کمترین تاثیر و تفاوت بوده است. نتایج رگرسیون نشان داد با توجه به سطح معنی داری شاخص های معیشت پایدار اجتماعی، انسانی، طبیعی، نهادی، فیزیکی، شاخص های انسانی و فیزیکی معیشت پایدار را پیش بینی نکرده اند. با توجه به شاخص بتای به دست آمده شاخص طبیعی بیشترین درصد را در پیش بینی معیشت پایدار داشته است. همچنین نتایج رگرسیونی تحقیق همبستگی بین شاخص ها را مورد بررسی قرار داد چنانچه در این همبستگی اثرات باغداری بر معیشت خانوار های روستایی با شاخص های اجتماعی، طبیعی و نهادی رابطه داشته ف یعنی این شاخص ها را پیش بینی کرده است و بیشترین درصد پیش بینی هم مربوط به شاخص نهادی و طبیعی است که این نتایج ۰/۴۴ درصد نتایج را پیش بینی می کند. نتایج تحلیل مسیر نشان داد که شاخص برآزش تحقیق در شرایط مناسبی قرار دارد با توجه به مقدار های استخراج شده از مدل و سطح تایید آن ها در مدل می توان بیان کرد که شاخص های تحقیق می توانند به عنوان مدلی شاخص می توانند در معیشت پایدار خانوار های روستایی تاثیر گذار باشند. چنانچه کشاورزی یکی از مهمترین بخش های تأثیرگذار در اقتصاد ایران می باشد که نقش مهمی در استقلال سیاسی و اقتصادی کشور ایفا می کند. در واقع یکی از بهترین روش های توسعه اشتغال و افزایش درآمد خانوارهای روستایی، گسترش فعالیت های کشاورزی از قبیل زراعت، باغداری، دامداری و... می باشد. در این راستا، فعالیت های باغداری در مناطق دارای پتانسیل کافی، یکی از مؤثرترین فاکتورها در معیشت روستاییان محسوب می شود که در این میان، می توان به یکی از مهمترین محصولات باغی کشور یعنی پسته اشاره نمود. این محصول حدود پنج درصد کل ارزش تولید کشاورزی را تأمین می کند و مهمترین محصول از نظر کسب درآمد ارزی به شمار می آید که سالانه بیشترین سهم از صادرات غیر نفتی را به خود اختصاص می دهد.

این بررسی نشان داد که بیشترین تاثیر باغداری بر شاخص های مورد بررسی در شاخص فیزیکی بوده است این امر می تواند به نوع باغداری در منطقه مربوط شود که این نوع باغداری و کشاورزی به دلیل سنتی بودن و کمتر ارگانیک کردن فرایند های باغداری در منطقه مربوط می شود و همچنین می تواند تاثیر اساسی بودن زیر ساخت های باغداری، برخورداری از خدمات اجتماعی، سهولت دسترسی، برخورداری از ابزارهای اولیه فعالیت، وجود فضای

مسکونی مناسب باشد. همچنین کمترین تاثیری که معیشت پایدار بر باغداری داشت در شاخص انسانی بوده است؛ که از جمله دلایل این کم تاثیر شاخص های انسانی در معیشت پایدار، عدم تجربه ی نیروی انسانی و یا کم کاری نیروی انسانی و همچنین نداشتن تجربه ی باغداران و کشاورزان و عدم سواد در زمینه ی باغداری ارگانیک و پیشرفته می تواند بوده باشد.

در راستای این تحقیق تحقیقاتی در داخل و خارج از ایران صورت پذیرفته اند که نتایج آنها همسو و هم نتیجه با نتایج این تحقیق می باشد از جمله می توان به نتایج تحقیق شریفی و همکاران (۱۳۹۶) که نشان دادند در بین پنج سرمایه ی معیشت، سه سرمایه ی اجتماعی، سرمایه ی انسانی و سرمایه ی فیزیکی از نظر پایداری در حد متوسط و دو سرمایه ی مالی و طبیعی در وضعیت ناپایداری بالقوه (ضعیف) قرار دارند. اصغری لقمجانی و همکاران (۱۳۹۵)، نوروژی و حیاتی (۱۳۹۴) نشان دادند بر اساس یافته ها، هر پنج دسته سازه به نوعی با پایداری معیشت از دیدگاه کشاورزان، رابطه داشته اند هوا و همکاران (۲۰۱۷) نشان دادند دارایی های انسانی، طبیعی، مالی به طور قابل توجهی در راهبردهای معیشت تأثیر دارند. فانگ و همکاران (۲۰۱۴) نشان داد سرمایه های طبیعی و انسانی همبستگی مثبتی با راهبرد معیشت مزرعه دارد، در حالی که سرمایه های مالی و اجتماعی تسریع دهنده ی فعالیت های خارج از مزرعه بودند.

پیشنهادهای

لذا برای افزایش منافع باغداری و معیشت پایدار این موارد پیشنهاد می شود:

- ۱- تقویت و گسترش بازارها و بازارچه های محلی،
- ۲- اختصاص وام با بهره ی مناسب توام با معافیت های مالیاتی و تسهیلات نهادی برای توسعه ی فعالیت های باغداری،
- ۳- گسترش خدمات دهی ارگان هایی نظیر جهاد کشاورزی و شرکت های خدمات کشاورزی در جهت تأمین نیازهای اساسی مثل کود، سم، ادوات کشاورزی مورد نیاز باغداران در زمان مناسب و با قیمت مطلوب.
- ۴- تشکیل کلاس های آموزشی و استفاده مهندسين کشاورزی از تجارب کشاورزان و دانش بومی - محلی، جهت ترویج روش های بهینه مقابله با آفات، تقویت اراضی و اجرای پروژه های زراعی.
- ۵- اتخاذ راهکاری مناسب جهت کنار زدن واسطه ها و دلالان و خرید بی واسطه محصول از طریق نهادهایی مانند شرکت های تعاونی روستایی.

۶- پیشنهاد می شود باغداران با مراجعه به نهاد های دولتی و سازمان های حمایتی نسبت به ارگانیک کردن و توسعه و میوه دهی باغات اقدام کنند

۷- پیشنهاد می شود باغداران نسبت به فروش محصولات بدون دخالت سودجویان اقدام کنند تا سود محصولات عاید خود باغداران شود

۸- پیشنهاد می شود که با ترویج و ایجاد انگیزه تولید و حفظ باغات در بین باغداران با سیاست های تشویقی و حمایتی، گسترش فعالیت تعاونی های کشاورزی در ناحیه، در جهت تهیه نهاده های کشاورزی و عرضه مستقیم محصول به مصرف کنندگان به قیمت مناسب امکانات مناسب برای تبلیغ محصول و بسته بندی مطابق استانداردهای بین المللی که باعث درآمد بسیار مطلوبی برای منطقه از این طریق خواهد شد؛ توجه شود.

۸- منابع

- بریمانی، فرامرز؛ راستی، هادی؛ رئیسی، اسلام؛ و محمدزاده، مسعود (۱۳۹۵). تحلیل عوامل جغرافیایی مؤثر بر معیشت خانوار در سکونتگاههای روستایی مورد شناسی: شهرستان قصر قند. مجله جغرافیا و آمایش شهری-منطقه ای، سال ۶، شماره ۱۸، صص ۹۶، ۸۵
- جمشیدی، علیرضا و خاتون آبادی، احمد (۳۹۱). شناسایی علل و عوامل تله محرومیت در جوامع روستایی استان ایلام، روستا و توسعه، سال ۵، شماره ۲ صص ۷۹-۱۰۸
- پورمیدانی، عباس و قرئلی، علی اکبر (۱۳۹۰) بررسی آثار اقتصادی- اجتماعی کشت پسته در استان قم، فصلنامه روستا و توسعه، ش ۵، صص ۶۶-۸۲
- زادصالحی، فهیمه؛ مظفری، وحید؛ تاج آبادی پور، احمد و حکم آبادی، حسین. (۱۳۹۰). تأثیر متقابل سدیم و منیزیم بر برخی خصوصیات رشدی و میزان کلروفیل پسته در محیط پرلیت، علوم و فنون کشت گلخانه ای، سال دوم، ش ۶ صص ۲۳-۳۳
- جمعه پور، محمود و میرلطفی، محمودرضا (۱۳۹۱) نقش دانش بومی و کارکرد نظام سنتی مدیریت مشارکتی منابع آب در معیشت پایدار روستایی، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۵۶، صص ۳۴-۱
- جوان، جعفر و حمید حیدری مکرر، (۱۳۸۹) نقش چاهکها در متنوع سازی اقتصاد روستایی مطالعه موردی: شهرستان زهک در سیستان و بلوچستان، پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره ۷۶، صص ۶۶-۴۹
- عزیزی خالخیلی، طاها؛ و زمانی، غلامرضا. (۱۳۹۲) ادراک کشاورزان نسبت به خطرپذیری (ریسک) کار کشاورزی در شرایط تغییرات اقلیمی: مورد مطالعه شهرستان مرودشت استان فارس. مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی. جلد ۹، شماره ۲، صص ۵۲-۴۱
- سلمانی، محمد؛ رضوانی، محمدرضا؛ پورطاهری، مهدی و ویسی، فرزاد. (۱۳۹۰) نقش مهاجرت فصلی نیروی کار در معیشت خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: شهرستان سروآباد، استان کردستان)، پژوهش های جغرافیای انسانی، ش ۷۷، صص ۱۱۱-۱۲۷
- سعیدی، عباس، (۱۳۸۸) توسعه پایدار و ناپایداری توسعه روستایی، فصلنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، سال ۲، شماره ۹ صص ۱۰-۲۴
- شکوری، علی، (۱۳۸۴) سیاستهای توسعه کشاورزی در ایران، انتشارات سمت، تهران،

- صادقی، طاهره، بیدختی، طالب و صداقت، رضا (۱۳۸۹). تدوین استراتژی های تبلیغات در ارتباط با صادرات پسته ی استان کرمان با استفاده از روش SWOT، مجله اقتصاد کشاورزی، جلد ۵، ش. ۱، صص. ۱۴۲-۱۲۳
- قاسمی، معصومه (۱۳۸۸) نقش گردشگری در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: روستاهای حسنلو، بالقیچی، کوزه گران و شیخ معروف). پایان نامه علوم اجتماعی، ۱۳۳۲-۳۳ (۱۳۳۷)
- قدیری، معصوم، مجتبی و نجفی کانی، علی اکبر، (۱۳۸۲) برنامه های توسعه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و تأثیر آنها بر نواحی روستایی، پژوهش های جغرافیایی، شماره ۴، صص. ۳۴
- کار پیشه، لیلا (۱۴۰۲) توسعه کشاورزی ارگانیک و موانع فراروی آن از دیدگاه کارشناسان کشاورزی، فصلنامه جغرافیا و روابط انسانی، دره ۶، شماره ۳، صص ۲۴۷-۲۳۸
- محمدی، سعدی، مرادی، اسکندر، رشیدی، زبیده (۱۳۹۶). اثرات گردشگری بر معیشت پایدار خانوار های روستایی از دید جامعه میزبان: مورد مطالعه بخش اورامان (شهرستان سروآباد) فصلنامه ی علمی پژوهش و بین المللی انجمن جغرافیایی ایران، دوره جدید، شماره پانزدهم شماره ۵۲ صص ۱۳۵-۱۲۲
- مطیعی لنگرودی، سیدحسن و ابراهیم شمسایی، (۱۳۸۶) توسعه روستایی مبتنی بر تداوم و پایداری کشاورزی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۶، شماره ۵۸، صص. ۱۰-۸۴
- مهدوی، داوود (۱۳۹۲) نقش گردشگری در توسعه نواحی روستایی پیرامون شهرها. پایاننامه کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا، دانشگاه تربیت مدرس.
- میسون، پیت (۱۳۹۰) گردشگری: اثرات، برنامه ریزی و مدیریت. ترجمه روزبه میرزایی. تهران: ترمه.
- نجفی، زهرا؛ و حیاتی، دنیا. (۱۳۹۱) ارزیابی عملکرد تشکل های آب بران از دیدگاه اعضاء: مورد مطالعه اتحادیه تشکل های آب بران کانال اردیبهشت درودزن فارس. مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی. جلد ۸، شماره ۱، صص. ۷۱-۵۴
- نوروزی، محمد رضا؛ و حیاتی، دنیا. (۱۳۹۴) سازه های مؤثر بر معیشت پایدار روستایی از دیدگاه کشاورزان استان کرمانشاه. مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، جلد ۱۱، شماره ۱، صص. ۱۴۴-۱۲۷
- Shen, F. (2009). Tourism and Sustainable Livelihoods Approach: Application within the Chinese Context. Ph.D. Thesis, Lincoln University
- Carney, D. (1998). Sustainable Rural Livelihoods: What Contribution Can We Make. London: DFID.
- Chambers, R. (1986). Sustainable Livelihood Thinking – An approach to poverty. Brighton, UK: Institute of Development Studies, University of Sussex.
- Cahn, M. (2002). The business of living: Rural micro-enterprise and sustainable livelihoods (Unpublished doctoral dissertation). Massey University, Palmerston North, New Zealand.
- Christoun, L. (2011) Agricultural Organizations Debt Adjustment: The Role of the State, the Agricultural Organizations and of the Agricultural bank of Greece, Sineteristiki Poria.
- Clare, O. F. (2012), Informaion Flows in Rural and Urban Communcation: Access Processes and People, International and Rural Development Department (IRDD), University of Reading.uk
- Dmurger, S, et al. (2010), Rural households' decisions towards income diversification: Evidence from a township in northern China, China Economic Review 21,S32–S44
- Peter, D. et al. (2009). Rural–urban migration and agricultural productivity: the case of Senegal. Zhu, Z. et al. (1996), Desertification and Rehabilitation in China, Translated by Abbasi, M. Islamic Republic of Iran Ministry of Jahad -e- Sazandegy. Research Institute Offorts and R.